

Hypo- ja hypertyreoosi

Terhi Koskell

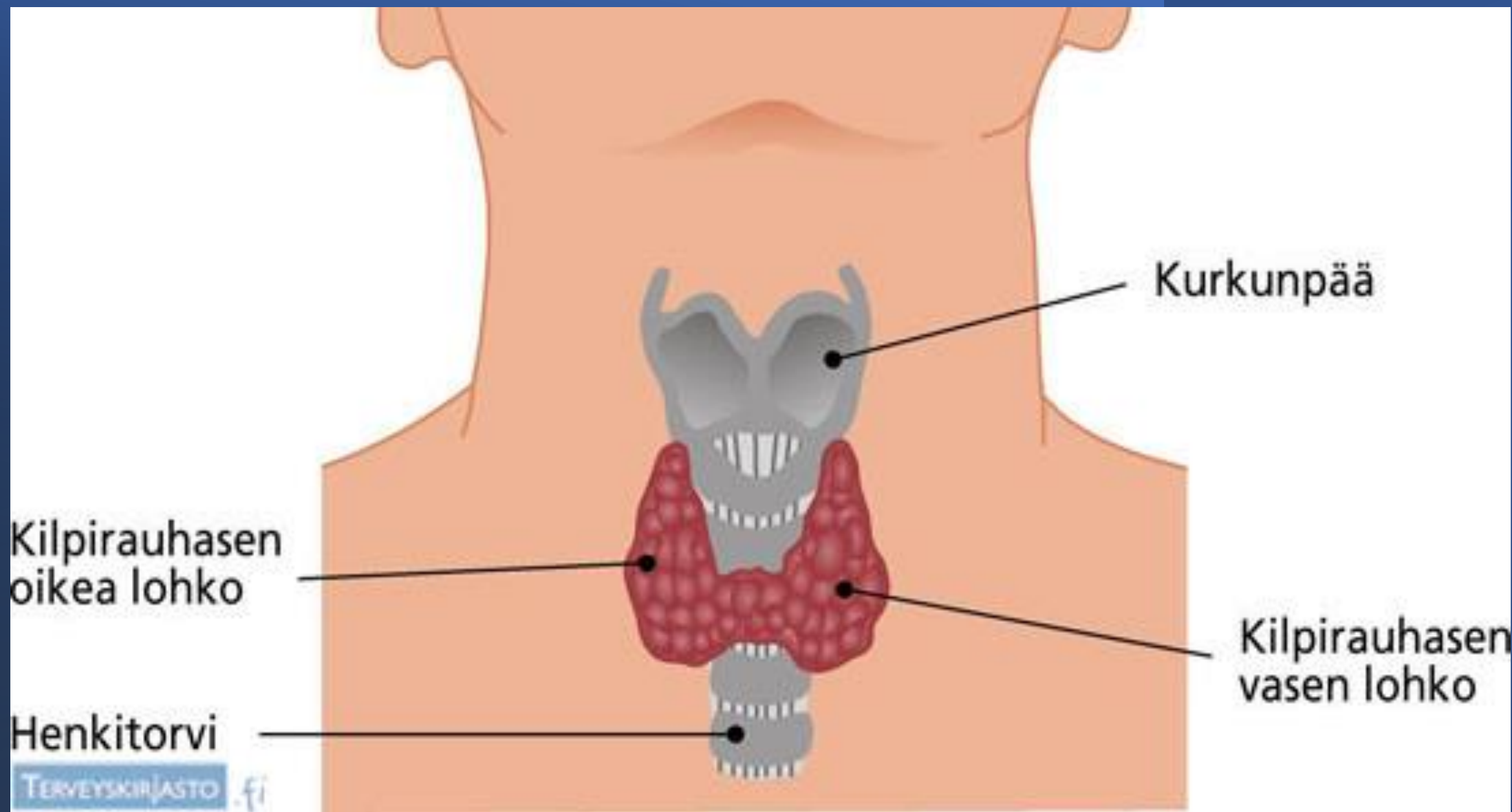
Itsenäinen tehtävä:
Selvitä
umpirauhasjestelmä

Kilpirauhanen

- Varastoi ja vapauttaa kilpirauhashormoneja
- **Tyrokksiini (T4)** 80%, tärkein yleiseen aineenvaihduntaamme vaikuttava **hormoni**, **Trijodityroniini T3** 20%
- Nuoruusiällä säätelee yksilön kasvua ja kehitystä
- Kehon lämmönsäätely
- Vireystila
- Mieliala
- Suolistoston toiminta
- Erittymisen vereen nopeuttaa elimistön perusaineenvaihduntaa
  - rasvojen palamista
  - ravintoaineiden imeytymistä suolistosta

Kilpirauhasen vajaatoiminta eli hypotyreoosi

- **Vajaatoiminnassa** kilpirauhanen ei tuota tarpeeksi tai lainkaan kilpirauhashormonia
- Yleisempi naisilla kuin miehillä
- Kilpirauhasen vajaatoimintaan voi liittyä kilpirauhasen suureneminen eli struuma ja muita autoimmuunisairauksia
- Kilpirauhasen vajaatoiminnan toteaminen tapahtuu laboratoriotutkimuksella, ei pelkkien oireiden perusteella, **TSH**- tutkimuksen arvo nousee, **T4V** pitoisuus laskee
  - huom. Erotusdiagnostiikka, esim. raudan, D-vitamiinin, B12 – vitamiinin puutos
- Yleensä kehittyy hiljalleen → **autoimmuunitulehdus**, elimistön puolustusjärjestelmä hyökkää omia kudoksia vastaan tuhoten kilpirauhaskudosta
  - Voi olla myös synnynnäinen, hoitamattomana riski kehityshäiriöihin
  - Aivolisäkkeen vajaatoiminta, aivolisäke ei tuota tarpeeksi **tyreotropiinia**

KILPIRAUHASSEN VAJAATOIMINNAN OIREET

Oireet voivat vaihdella eri henkilöillä paljon ja usein ne kehittyvät hilpien useiden vuosien aikana. Kaikki sairastuneet eivät kärsi kaikista oireista, vaan yksilöllisiä eroja on paljon.

VÄSYMYS

Ei katoa nukkumalla

NÄKÖ- JA KUULOHAIRIOT

Hämäränäkö heikkenee

KYLMYYDEN TUNNE

Erityisesti käsissä ja jaloissa

TURVOTUS JA PAINONNOUSU

Paino nousee. Kädet, jalat ja kasvot turpoavat

LIHASKIPU

Jäykät lihakset

HIUKSET JA IHO

Kuivuus ja ohentuvat hiukset

SYDÄNVAIVAT

Hidas syke, ylimääräiset työntit

RASVA-AINEENVAIHDUNNAN HIDASTUMINEN

Huono LDL-kolesteroli nousee

UMMETUS TAI RIPULI

Ilmavaivat

KUUKAUTISHAIRIOT

KÄHEÄ ÄÄNI

MASENNUS

Kilpirauhasen vajaatoiminta

Oireet

- Kilpirauhasen vajaatoiminnan diagnoosi lähtee aina potilaan oireista ja tarkasta oirekuvan kartoituksesta
  - Jos lähisukulaisilla on kilpirauhasen toimintahäiriötä, lisää se vajaatoiminnan mahdollisuutta!
- **väsytys, paleluherkkyys, painonnousu, ummetus, sydämen sykkeen hidastuminen, hikoilemattomuus, lihasheikkous ja ihon kuivuus**
- Usein esiintyy myös **turvotusta silmissä, kasvoissa ja säärissä**
- Oireet alkavat hitaasti ja pahenevat hiljalleen kuukausien tai vuosien aikana, jos hoitoa ei aloiteta
- Vaikeaan kilpirauhasen vajaatoimintaan voi liittyä **mielialan muutoksia ja muistihäiriötä, aloitekyvyttömyyttä**
- Hedelmällisyydessä olevilla naisilla saattaa olla kuukautishäiriötä, lapsettomuutta ja keskenmenoja

Kilpirauhasen vajaatoiminta

Hoito ja ehkäisy

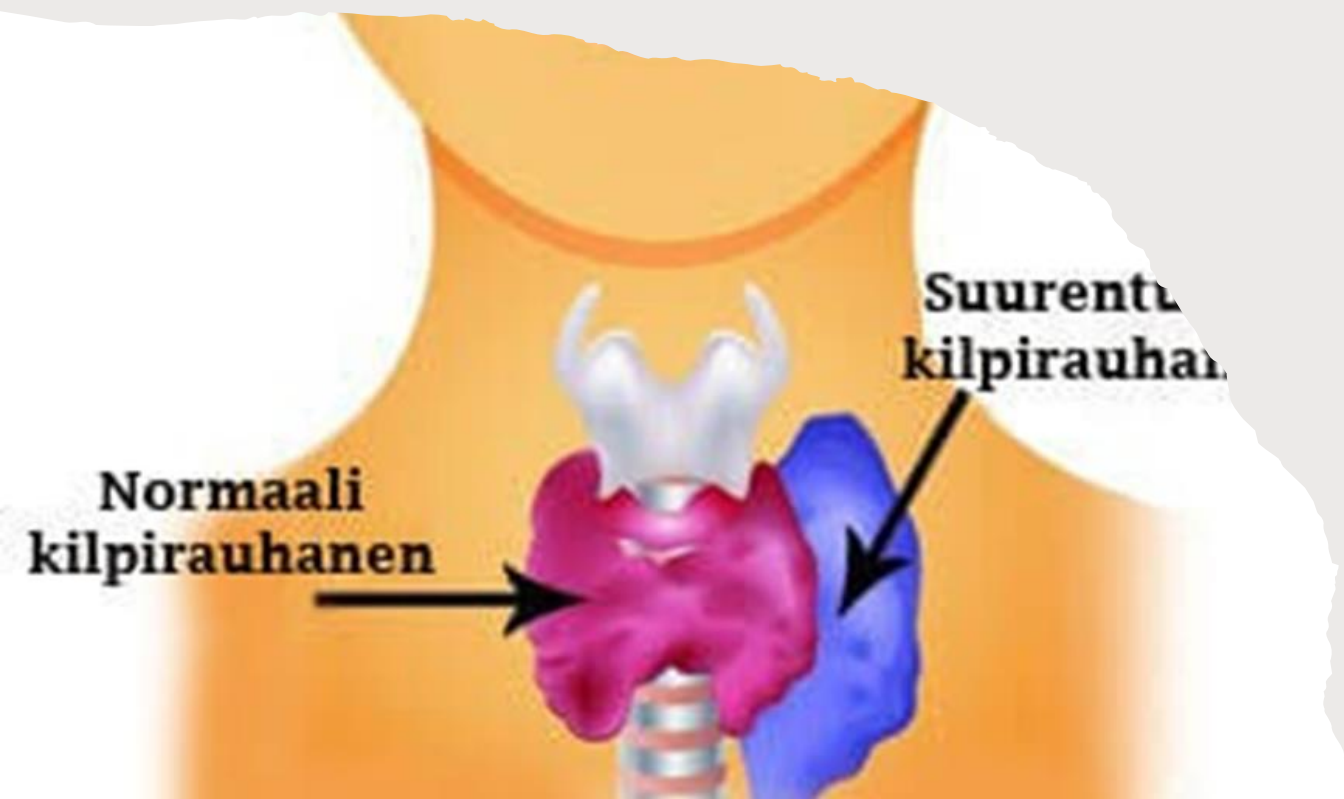
- Kilpirauhasen vajaa toimintaa hoidetaan hormonikorvaushoidolla, **tyroksiinilääkitys**
- **Tyroksiinihoito on elinikäistä**
- Tyroksiinin aloitus- ja ylläpitoannos on yksilöllinen, aloitusannos pieni
- Vajaa toimintaa ei pysty ehkäisemään, mutta oireita voidaan hoitaa
- Lievästi kohonneita TSH –arvoja ei kannata hoitaa
- **Tarvittaessa T3 –valmiste yhdessä tyroksiinivalmisteen kanssa**
- **Terveet elämäntavat, ravitsemuksen merkitys, jodi**
- Lääke otetaan aamulla tyhjiin vatsaan noin 15 minuuttia ennen aamiaista
- Rauta-, magnesium- ja kalsiumvalmisteita tai happosalpaajia ei pidä ottaa neljään tuntiin tyroksiinin oton jälkeen
- Laboratorioarvot kontrolloidaan tilanteesta riippuen aikaisintaan 6-8 viikon kuluttua lääkityksen aloituksesta ja annosmuutosten jälkeen
  - Kontrollipäivinä lääke otetaan vasta laboratoriotestien jälkeen tyhjiin vatsaan
  - Kun arvot normaalit, kontrolli kerran vuodessa

Kilpirauhasen liikatoiminta eli hypertyreoosi

- Liikatoiminnassa kilpirauhanen tuottaa liian paljon **tyroksiinihormonia**
- Yleisin syy on **Basedowin tauti**- nimellä kulkeva tila, joka liittyy kilpirauhasen autoimmuunitulehdukseen 80%
  - Harvinaisempi syy on kyhmystruuma, jossa kilpirauhaseen syntyneet kyhmyt tuottavat hormonia liikaa
- Elimistöön ilmestyy kilpirauhaskudoksen osia kohtaan vasta-aineita, jotka aktivoivat rauhasen toimintaa liian vilkkaasti
- Liikatoimintaan sairastutaan yleensä 30-40 vuoden iässä ja se on yleisempää naisilla
- Liikatoiminta todetaan mittaamalla verestä kilpirauhasta komentavan, eli stimuloivan hormonin S-TSH sekä kilpirauhashormonien S-T4 vapaa ja S-T3 vapaa pitoisuudet → **liikatoiminnassa TSH on alentunut tai niin matala, ettei sitä pysty kunnolla mittaamaan**

Kilpirauhasen liikatoiminta

Oireet

- Kilpirauhasen liikatoiminnan oireet johtuvat kilpirauhashormonin aiheuttamasta kiihtyneestä aineenvaihdunnasta
  - voi jopa kaksinkertaistaa perusaineenvaihdunnan nopeuden
- Monia samanaikaisia oireita
  - **Potilas hikoilee herkästi, alentunut lämmönsieto, jano**
  - **Laihtuminen, vaikka ruokahalu lisääntyy**
  - **Sydämen syke on kiihtynyt, rytmihäiriöt**
  - **Usein suolen toiminta kiihtyy → ripuli**
  - **Toiminta saattaa muuttua tavallista vilkkaammaksi, puhe ja motoriikka**
  - **Yleiskunto huononee**
  - **Hermostuneisuus, unettomuus**
  - **Hengenahdistus**
  - **Väsymys**
- Kilpirauhasen liikatoiminta voi laukaista sydämen **eteisvärinän**, johon liittyy tihentynyt ja epäsäännöllinen sydämen rytmi.
- Silmäoireita, silmissä on hiekan tunnetta, luomiturvotus, voi esiintyä kaksoiskuvia, silmät voivat pullistua ulospäin ja vaikeissa tapauksissa näkö huononee
- Oireet ilmenevät hitaasti viikkojen ja kuukausien aikana
- Vanhemmilla henkilöillä oireet vähäisempiä

Kilpirauhasen liikatoiminta

Hoito ja ehkäisy

- Oireita lievitetään **beetasalpaaja**-lääkkeellä
- Kilpirauhasen toimintaa hillitään **karbimatsoli**-nimisellä lääkkeellä, se laskee hormonien tuotannot normaaliksi parissa viikossa, *Tyrazol*
  - Karbimatsoli on imidatsolijohdannaisiin kuuluva orgaaninen yhdiste
  - TSH, T4V ja valkosoluja seurataan 2-3 kuukauden välein
  - Estäviä lääkkeitä käytetään yleensä 1 -1,5 vuotta
- Lopullinen hoito kolme vaihtoehtoa:
  - **Karbimatsolia 12-18kk**
  - **radioaktiivinen jodi**
  - **leikkaus**
- **Tupakointi** lisää voimakkaasti vaaraa sairastua liikatoimintaan liittyvään silmäsairauteen, tupakoinnin lopettaminen ehkäisee ja pienentää mahdollisuutta liikatoimintaan
- Muuten elintavoilla tai muilla toimenpiteillä liikatoimintaa ei voi estää

Kilpirauhasen liikatoiminta

1. KARBIMATSOLIA 12-18kk

- Tämä hoitokeino voidaan valita, jos kilpirauhanen ei ole suurentunut paljoa ja silmäoireita esiintyy

2. Radioaktiivinen jodi

- Nautitaan suun kautta
- Kertyy kilpirauhaseseen ja tuhoaa sen soluja, jolloin liikatoiminta lakkaa
- Usein hoidon seurauksena syntyy **alitominta**, joka hoidetaan tyroksiinilla

3. Leikkaus

- Osa kilpirauhasesta poistetaan
- Leikkausta käytetään hoitokeinona, jos kilpirauhanen on suurentunut huomattavasti

Kilpirauhasen sairaudet

- **Kilpirauhasen tulehdus eli tyreodiitti**
  - Kilpirauhasen tulehduksia on kahta tyyppiä
  - Kilpirauhasen autoimmuunitulehdus syntyy yleensä hiljalleen, eikä siihen yleensä liity mitään kipuja tai muita oireita kaulalla kilpirauhasen seudussa
  - Autoimmuunitulehdus voi johtaa vuosien mittaan kilpirauhasen vajaatoimintaan
  - Toisen tulehdustyyppin nimitys on subakuutti kilpirauhasen tulehdus. Siinä esiintyy kipua kaulalla ja kilpirauhanen voi suurentua
- **Struuma eli kilpirauhasen suurentuminen**
  - Struumaan ei läheskään aina liity häiriötä tyroksiinihormonin tuotannossa
  - Joskus suurentunut rauhanen alkaa tuottaa liikaa hormonia, jolloin on sekä struuma että liikatoiminta
- **Kilpirauhasen kasvaimet**
  - Kilpirauhasen kasvaimia on monenlaisia, ja ne ilmenevät ylimääräisenä pattina kaulan alaosassa kilpirauhasen kohdalla
  - Noin 95 prosenttia niistä on hyvänlaatuisia, eli ne eivät ole syöpäkasvaimia
  - Kilpirauhasen kasvaimista noin 5 prosenttia on syövän aiheuttamia, iitä on useita eri muotoja
  - Kilpirauhassyöpä on useimmiten hyvin hoidettavissa, eikä se silloin lyhennä elinikää

Linkkejä

- <https://kilpirauhasliitto.fi/liitto/kannatin/tietoa-kilpirauhaseen-liittyen/>
- <https://app.skhole.fi/fi-FI/lessons/hypo-ja-hypertyreoosi>
- <https://app.skhole.fi/fi-FI/lessons/hypo-ja-hypertyreoosi>
- <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00033>
- <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00665>
- <https://kilpirauhasliitto.fi/kilpirauhassairaudet/>
- https://kilpirauhasliitto.fi/wp-content/uploads/2021/11/KILPIRAUHASSEN-VAJAATOIMINTA-OPAS-OMAHOIDON-TUKENA_FINAL.pdf